

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Tutkimus alle 2000 euron pienlainoihin asetetun korkokaton vaikutuksista

Asp, Elina

2015 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Tutkimus alle 2000 euron pienlainoihin asetetun korkokaton vaikutuksista

Elina Asp
Liiketalous
Opinnäytetyö
Elokuu, 2015

Elina Asp

Tutkimus alle 2000 euron pienlainoihin asetetun korkokaton vaikutuksista

Vuosi 2015 Sivumäärä 32

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia alle 2000 euron pienlainoille asetetun korkokaton vaikutuksia. Työssäni käsittelemäni asioita luottosääntelyä koskevien yleisten periaatteiden näkökulmasta sekä erityisesti pikaluottoihin liittyvän oikeudellisen sääntelyn näkökulmasta. Työni tutkimuskysymykset liittyivät pikavippilain onnistumiseen ja sen vaikutuksiin eri tahoihin. Lisäksi työhön sisältyy myös teoriaa sopimusoikeudellisesta näkökulmasta ja pohdiskelua siitä, voidaanko suurta korkoa pitää kohtuuttomana sopimusehtona.

Työhön kuuluu myös pienimuotoinen sähköpostitse toteutettu kyselytutkimus, jonka tarkoituksena oli selvittää, miten eri käräjäoikeudet toimivat pikaluottoihin liittyvien erilaisten hakemusten kanssa. Yksi tärkeä kysymys oli esimerkiksi se, leikkaavatko käräjäoikeudet ylisuuria korkoja. Selkeästi esiin noussut tulos tutkimuksesta oli se, että monissa käräjäoikeuksissa asia ja siihen liittyvät toimintatavat ovat vielä muutostilassa.

Koko työhön liittyviä tärkeimpiä johtopäätöksiä on, että lakimuutos on ollut osittain onnistunut ja toiminut halutulla tavalla, osittain ei. Lakimuutos on myös täyttänyt sille asetetut tavoitteet vain osittain. Lain vaikutukset ovat selkeästi nähtävissä myös luottomarkkinoissa tapahtuneissa muutoksissa.

Pikaluotot, lakimuutos, velkaantuminen, kohtuuttomat sopimusehdot

Elina Asp

A survey on the effects of an interest rate limit set to small loans of under 2000 euros

Year	2015	Pages	32
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to examine the effects caused by an interest rate limit, which was set to small loans of under 2000 euros. In my study I examined these matters from the perspective of general principles of credit regulation and especially from the perspective of judicial regulation related to instant loans. My research questions were related to the success of the new law concerning instant loans and its effects to different institutions. The study also includes theory from the point of view of contract law and discussion about unreasonable terms of agreement and if high interest could be considered to be an unreasonable term of agreement.

A small survey done by e-mail is also part of the study. Its purpose was to find out how different district courts operate with petitions concerning instant loans. One important question was for example if the courts cut oversized interest rates. A clear result that arose from the survey was that in many district courts the matter and procedures related to it are still in a state of change.

One of the most important conclusions of the study is that the amendment to the law has been partially successful and has not totally worked the way it was intended to. The amendment has fulfilled its objectives also only partially. Its effects can clearly be seen in the changes that have happened in the instant loan market.

Lyhenteet

OikTL Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13.6. 1929/228

KSL Kuluttajansuojalaki 20.1. 1978/38

PerintäL Laki saatavien perinnästä 22.4. 1999/513

Mao 257/09 Markkinaoikeuden ratkaisu 257/09

HE 78/2012 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, eräiden luotonantajien rekisteröinnistä annetun lain sekä korkolain 2 §:n muuttamisesta

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Luottosäätelyä koskevat yleiset periaatteet	8
	2.1 Insolvenssioikeus	8
	2.2 Sopimusoikeuden yleisiä periaatteita	10
	2.3 Prosessioikeus.....	11
3	Pikaluottoihin liittyvä oikeudellinen sääntely	12
	3.1 Luotto-oikeus	12
	3.1.1 Luottosuhteen oikeudellinen sääntely.....	13
	3.1.2 Luoton markkinointi	14
	3.2 Luottosopimus	16
	3.3 Kohtuuttomat sopimusehdot	18
	3.4 Pikavippilaki.....	19
4	Tutkimus käräjäoikeuksien toimintatavoista.....	19
	4.1 Pikaluottojen vaikutus	19
	4.2 Tutkimuksen toteutus	20
	4.3 Tulosten analysointia	22
5	Johtopäätöksiä	23
	5.1 Pikavippimarkkinoiden muutoksia.....	24
	5.2 Pikavippilain onnistumisen arviointia.....	25
	5.3 Korko kohtuuttomana sopimusehtona	26
	5.4 Opinnäytetyön arviointia	27
	Lähteet	29
	Liitteet.....	30

1 Johdanto

Pikaluotoilla on monta erilaista nimeä, kuten pikaluotto, pienlaina tai puhutussa kielessä yleisimmin käytetty nimitys, pikavippi. Ensimmäiset pikaluottoyhtiöt perustettiin noin vuodesta 2005 lähtien, minkä jälkeen ne ovat yleistyneet huomattavasti. Pikavippitoiminnan alussa katsottiin, ettei kyse ole luottolaitoksen toimilupaa edellyttävästä toiminnasta, eikä myöskään Finanssivalvonta valvonut pikavippiyhtiöiden toimintaa.¹ Kun pikaluotot yleistyivät huomasti, huomattiin tarve lainsäädännön muutoksille. Erityinen ongelma pikaluotoissa oli, että korkoprosentit olivat todella suuria. Vuosikorkoprosentit olivat niin suuria, että korkosumma saattoi olla paljon suurempi kuin varsinainen lainasumma. Pikaluottotoiminta onkin tuottanut suuressti ongelmia kuluttajille, ja monet ovat joutuneet luottojen vuoksi maksukykyongelmiin ja ylivelkaantuneet.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on käsitellä erityisesti pikaluottojen korkoihin liittyviä kysymyksiä. Työhön sain innoituksen omista kokemuksistani harjoittelupaikassani sekä uudesta ns. pikavippilaista. Lainmuutoksessa rajoitettiin pikavippien korkoa, ja lainmuutos tuli voimaan kesäkuussa 2013. Lisäksi pikavippilaki vaikutti myös muutamiin muihin lakeihin. Suoritin oikeudellisiin opintoihini kuuluvan harjoittelun Vantaan käräjäoikeudessa. Siellä tekemissäni töissä vastaan tulivat tiettyihin haastehakemuksiin liittyvät ylisuuret korot sekä uusi pikaluottoihin liittyvä laki. Monet luotonantajat kiertävät lain antamalla lainaa, jonka nimellisarvo on 2000 euroa, mutta asiakkaat saavat nostaa siitä vain haluamansa summan. Tällaiset tapaukset olivat harjoittelupaikassani pitkään ilman ratkaisua ja tapauksia kertyi paljon.

Työn tutkimuskysymykset ovat: onko pikavippilaki onnistunut? Miten se on vaikuttanut eri tahoihin? Lopuksi käsittelen sitä, onko suuri korko kohtuuton sopimusehto. Työssäni käsittelen näiden kysymysten vastaamiseksi luottosääntelyä koskevia yleisiä periaatteita sekä pikaluottoihin liittyvää oikeudellista sääntelyä. Luottosääntelyyn liittyvässä luvussa puhun insolvenssi-oikeuden ja sopimusoikeuden yleisestä teoriasta sekä niihin liittyvistä yleisistä periaatteista. Lisäksi kerron asioista hieman myös prosessioikeudellisesta näkökulmasta, johon kuuluu oikeanlainen perintä sekä tuomioistuinten toiminta. Toisessa luvussa tutkin pikavippien sääntelyyn liittyviä asioita. Näitä ovat luotto-oikeus ja luottosopimukset. Kerron myös kohtuuttomista sopimusehdoista sekä varsinaisesta lainsäädännöstä ja pikavippilain aikaansaaneesta hallituksen esityksestä.

Työhön kuuluu myös osana erillinen tutkimus, jossa asiaa käsitellään tuomioistuinten näkökulmasta. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten eri käräjäoikeudet toimivat pikavippiin liittyvien hakemusten kanssa. Esitin kysymyksiä käräjäoikeuksille esimerkiksi siitä, miten niissä käsitellään 2000 euron pienlainoja, joissa on yli 50 %:n korko. Tutkimus on kvalita-

¹ Rekonen 2007, 8-9

tiivinen, ja se toteutettiin sähköpostitse lähetettynä kyselynä. Tutkimustapa valittiin sen perusteella, että se sopii hyvin vastauksista saatujen tietojen käsittelyyn. Tutkimukseen vastanneet löysin siten, että otin puhelimitse yhteyttä viiteen eri käräjäoikeuteen ja pyrin selvittämään ja löytämään henkilöitä, jotka olivat halukkaita vastata tekemääni kyselyyn.

2 Luottosääntelyä koskevat yleiset periaatteet

Luottojen sääntelyä koskevia yleisiä periaatteita voidaan löytää insolvenssioikeudesta ja sopimusoikeudesta. Luottojen sopimusoikeudellinen yhteys liittyy luoton sopimusluonteeseen. Luottosopimuksissa noudatetaan sopimuksen oikeudellisen sisällön osalta sopimusoikeuden yleisiä oppeja ja periaatteita. Luotonottaja tarvitsee luottoa ottaessaan sopimuksenlukutaitoa eli taloudellista lukutaitoa. Luotonottajan olisi siis hyvä osata lukea ja ymmärtää, mitä luottosopimuksissa on tai ei ole. Eri luottotuotteisiin liittyvät sopimukset ovat joissain tapauksissa laajentuneet ja monimutkaistuneet. Luotto velkainstrumenttina on muuttunut suuresti ja niitä hallinnoidaan monin uusin välinein.² Lisäksi luottojen käsittelyyn vaikuttavia asioita on myös prosessioikeudessa.

2.1 Insolvenssioikeus

Insolvenssipolitiikan tavoitteena on velkaongelmien vähentäminen, luottotappioiden torjuminen, harmaan talouden ja väärinkäytösten hillitseminen sekä perintäkustannusten alentaminen. Insolvenssipolitiikkaa kutsutaan myös maksuhäiriöpolitiikaksi. Tavoitteet saattavat olla keskenään hieman ristiriitaisia, ja jotkin tahot ovatkin arvostelleet suomalaista insolvenssipolitiikkaa epäjohtonmukaiseksi. Insolvenssipolitiikkaa on vuorovaikutuksessa insolvenssilainsäädännön kanssa. Poliittika määrittelee tavoitteet, jotka lainsäädännöllä pyritään toteuttamaan. Toisaalta insolvenssioikeus osoittaa politiikan rajat.³

Pikaluottojen vaikutus voidaan nähdä myös insolvenssioikeuteen liittyvissä asioissa. Maksuhäiriöt, velkaongelmat ja luottotappiot ovat osa luottoyhteiskunnan arkea. Kuluttajavelallisten ylivelkaantuminen johtuu nykyisin esimerkiksi monista kulutusluotoista, pikalainoista tai muista ongelmista, jotka johtavat maksamattomiin laskuihin. Julkinen valta pyrkii vaikuttamaan näihin ongelmiin muun muassa lainsäädännön avulla. Insolvenssimenettelyjen mahdollistavien lainsäädännösten keinoin pyritään vaikuttamaan esimerkiksi velkaongelmaisten velallisten asemaan ja velkaantumiseen liittyviin yhteiskunnallisiin haittoihin.⁴

² Niemi 2014, 2

³ Koulu & Lindfors 2010, 35

⁴ Niemi 2014, 4

Ennen 90-luvun alkua Suomessa ei harjoitettu minkäänlaista insolvenssipolitiikkaa. Maksukyvyttömyys miellettiin velkojan ja velallisen väliseksi ongelmaksi, ja julkinen valta järjesti vain puitteet lakisääteisille insolvenssimenettelyille. Lama kuitenkin muutti asenteita, ja maksuhäiriöt ja niiden ongelmat alettiin mieltää yhteiskunnallisiksi ongelmiksi. Katsottiin, että niihin oli saatava muukin lainsäädännöllinen ratkaisu kuin tehostettu perintä. Vuonna 1993 syntyivät insolvenssilait, joissa ratkaisuna ongelmaan oli velkajärjestelyn avulla toteutettava rehabilitaatio.⁵

Seuraava muutos ajoittui vuodelle 2004. Tällöin oikeusministeriön asettama työryhmä totesi, että insolvenssipolitiikan painopisteen tulisi olla velallisten neuvonnassa ja opastuksessa maksukyvyttömyyden varalta. Tätä tapaa ajatella kutsuttiin ns. pehmeäksi insolvenssipolitiikaksi. Insolvenssipolitiikassa muuttuivat myös sisällölliset painotukset. Myös muualla maailmassa katsottiin, että pelkkä insolvenssimenettelyjen uudistaminen ei tarjoa kunnollista ratkaisua maksukyvyttömyyden muodostamaan yhteiskunnalliseen ongelmaan. Vuodesta 2009 alkanut maailmanlaajuinen syvä taantuma vaikuttaa myös insolvenssipolitiikkaan ja johtanee jälleen insolvenssipolitiikan ja tätä kautta lainsäädännön uudistamiseen.⁶

Myös erilaiset oikeusperiaatteet vaikuttavat insolvenssioikeuteen ja varsinkin sen soveltamiseen. Insolvenssioikeudessa tehdään jako yleisiin ja erityisiin oikeusperiaatteisiin. Yleiset periaatteet vaikuttavat kaikissa insolvenssimenettelyissä, ja erityiset periaatteet saavat yleensä merkitystä vain joissain insolvenssimenettelyissä. Oikeusperiaatteilla on erilaisia toimintoja. Ne jäsentävät oikeudellista tietoa ja ne voivat ohjata lain soveltajaa oikeaan ratkaisuun. Lisäksi oikeusperiaatteista voidaan saada vastaus tilanteessa, jossa ei voida tukeutua esimerkiksi säädännäisestä laista löydettävään nimenomaiseen säännökseen. Tämä funktio on korostunut insolvenssioikeudessa, sillä viranomaisten tehtävät ovat hyvin tilannesidonnaisia.⁷

Insolvenssioikeudessa voidaan erottaa eri oikeusperiaatteita. Näitä ovat tavoiteperiaatteet, arvoperiaatteet ja menettelyperiaatteet. Tavoiteperiaatteisiin luetaan ennustettavuuden, kustannustehokkuuden ja rehabilitaation periaatteet. Ennustettavuudella tarkoitetaan sitä, että talousyksiköiden on kyettävä arvioimaan maksukyvyttömyydestä aiheutunut riski. Tämän tavoitteen toteutumiseksi insolvenssioikeuden säännösten on oltava pääsääntöisesti pakottavia. Kustannustehokkuuden periaatteeseen liittyy se, että velallisen velkojalle meneviin suoriin käytettävä varallisuus on maksimoitava, ja toisaalta se, että insolvenssimenettelystä johtuvat kustannukset on yritettävä pitää minimissä. Rehabilitaatioperiaate liittyy pyrkimyk-

⁵ Koulou & Lindfors 2010, 35

⁶ Koulou & Lindfors 2010, 36

⁷ Koulou & Lindfors 2010, 51-52

seen velallisen maksukyvyyn ja sitä kautta hänen taloudellisen aloitteellisuutensa palauttamiseen.⁸

Arvoperiaatteita ovat kohtuullisen varojenjaon periaate, jossa velallisen omaisuus on jaettava oikeudenmukaisessa suhteessa velkojille, ja yhdenvertaisuuden periaate, jolla tarkoitetaan velkojien tasapuolista kohtelua. Muita arvoperiaatteita ovat velallisen suojan ja asiallisen kohtelun periaatteet. Velallisen suojan periaatteen mukaan velkavastuun toteutus ei saa muodostua liian ankaraksi, ja asiallisen kohtelun periaatteen mukaan velallista on kohdeltava asiallisesti ja hänen etunsa on otettava huomioon. Yksi tärkeä arvoperiaate on myös läpinäkyvyyden periaate, joka toimii myös ennustettavuuden ja tasapuolisen kohtelun tehosteena. Tärkeitä menettelyperiaatteita taas ovat kollektiivisuuden eli yleisyyden, joutuisuuden ja siivullisen suojan periaatteet.⁹

2.2 Sopimusoikeuden yleisiä periaatteita

Sopimusoikeus rakentuu sopimusvapauden periaatteelle. Tärkeä on myös periaate sopimuksen sitovuudesta. Sitovan vaikutuksen perustana on osapuolten tahto. Sopimussuhteen heikompaa osapuolta pyritään suojelemaan myös lainsäädännöllisin keinoin. Kuluttajien kohdalla tässä tärkein laki on kuluttajansuojalaki. Ensimmäiset kuluttajansuojalainsäädännöt tulivat voimaan 1970-luvulla ja ne ovat sen jälkeen huomattavasti laajentuneet. Kuluttajansuoja suojaa vain sellaista sopimusosapuolta, joka hankkii kulutushyödykkeitä muuhun tarkoitukseen kuin harjoittamaansa elinkeinotoimintaa varten.¹⁰

Vakioehdoilla tarkoitetaan ennalta laadittuja ehtoja, joita käytetään useissa samankaltaisissa sopimuksissa. Vakioehtojen eli yleisehtojen sitovuus vaihtelee. Sitovuudessa merkitystä on sopimusosapuolilla etenkin, jos kyseessä on elinkeinoharjoittajan ja kuluttajan välinen sopimus. Ehtoja voidaan toisinaan pitää myös vain osittain sitovina ja muilta osin sitomattomina. Jos sopimusosapuoli allekirjoittaa kaavakkeen tai hyväksyy ehdot sisältävän tarjouksen tutustumatta ehtojen sisältöön, katsotaan tavallisesti, että ehdot sitovat häntä. Sopijaosapuolella tulee aina olla tosiasiallinen mahdollisuus tutustua ehtoihin ennen sopimuksen solmimista. Ehdot tulisi myös muotoilla niin, että keskivertoasiakas kykenee ymmärtämään ne, eivätkä ne saa olla laaditut sellaisella kielellä, jota asiakas ei ymmärrä.¹¹

Sopimuksen ankarat ja yllättävät ehdot, joista vastapuoli ei ole tietoinen, eivät tule sitoviksi. Niistä pitää erityisesti huomauttaa, jotta ne tulisivat sitoviksi. Yllättävä ja ankara ehto on kyseessä esimerkiksi silloin, kun se on odottamaton kyseisessä sopimuksessa tai se poikkeaa

⁸ Koulou & Lindfors 2010, 51-56

⁹ Koulou & Lindfors 2010, 57-64

¹⁰ Wilhelmsson 2008, 2-16

¹¹ Wilhelmsson 2008, 68-73

tahdonvaltaisen oikeuden säännöistä vastapuolen vahingoksi. Oppia sovellettaessa tulee kiinnittää huomiota myös muotoiluun tai epäselvyyteen. Merkitystä on myös sillä, jos sopimuksen osapuolena on kuluttaja. Elinkeinoharjoittajalla on tässä tapauksessa laajempi informaatiovelvollisuus. Yksi tärkeä sopimusoikeudellinen periaate on myös tulkinta laatijan vahingoksi. Tämä tarkoittaa sitä, että epäselvissä tapauksissa sopimusehtoja tulkitaan laatijansa vahingoksi.¹²

2.3 Prosessioikeus

Siitä, miten kuluttajasaatavia tulee periä, on säännöksiä laissa saatavien perinnästä¹³. Kuluttajasaatavalla voidaan tarkoittaa esimerkiksi saatavaa, joka perustuu luoton myöntämiseen kuluttajalle (3 §). Perinnässä tulee käyttää hyvää perintätapaa, eli perinnässä ei saa käyttää hyvän perintätavan vastaista tai muutoin velallisen kannalta sopimatonta menettelyä. Perinnässä on suhtauduttava vastuullisesti maksujärjestelyihin (4 §). Velallisella on myös oikeus pyynnöstä saada velkojalta maksutta ajantasainen tieto velkojensa kokonaismäärästä ja perusteista (4a §).

Perintätoimintaa ammattimaisesti harjoittavan on periessään kuluttajasaatavaa toisen lukuun tai sille yksinomaan perintätarkoituksessa siirrettyä kuluttajasaatavaa annettava tai lähetettävä velalliselle maksuvaatimus. Maksuvaatimuksen on oltava kirjallinen (5 §). Perintätoimintaa ammattimaisesti harjoittava, joka perii kuluttajasaatavaa toisen lukuun tai sille yksinomaan perintätarkoituksessa siirrettyä kuluttajasaatavaa, ei saa vaatia saatavasta maksua tuomioistuimessa, ennen kuin maksuvaatimus on annettu tai lähetetty ja siinä mainitut saatavan maksamiselle ja huomautusten esittämiselle asetetut määräajat ovat päättyneet (6 §). Lisäksi kuluttajasaatavien perintäkuluihin on määritelty enimmäismäärät (10a §).

Sopimusehtojen sovittelu on keskeinen menetelmä, jolla tuomioistuin voi yksittäistapauksessa puuttua kohtuuttomiin sopimusehtoihin. Sovittelun edellytyksenä on, että sopimusehto on kohtuuton tai sen soveltaminen johtaa kohtuuttomuuteen. Tuomioistuinten tulee tehdä jonkin ehdon soveltamisen hyväksyttävyydestä eettinen arvostelma. Sovittelusta ei siis voida esittää mitään tarkkoja sääntöjä, jotka sitoisivat tuomioistuinta johonkin tiettyyn ratkaisuun. Tästä syystä oikeustapaukset, joissa sovittelua on käytetty, ovat merkittävää lähdeaineistoa sovitteluharkinnassa tuomioistuimille.¹⁴

Sovittelusääntöjä sovellettaessa tuomioistuinten lähtökohtana on, että kysymyksessä oleva oikeussuhde pidetään voimassa. Esimerkiksi sopimus pidetään edelleen voimassa, mutta sen

¹² Wilhelmsson 2008, 92-97

¹³ PerintäL

¹⁴ Wilhelmsson 2008, 107-111

sisältö muutetaan. Tuomioistuimella on laaja vapaus sen sovitellessa sopimusta. Jos esimerkiksi jotain yksittäistä sopimusehtoa pidetään kohtuuttomana, voi ratkaisuna olla se, että ehtoa ei oteta huomioon. Tuomioistuimella on myös mahdollisuus sovittaa itse ehtoa niin, että siitä tulee kohtuullinen. Jos kohtuuttoman ehdon ja sopimuksen muiden osien yhteys on niin vahva, että puuttuminen kohtuuttomaan ehtoon ei johtaisi kohtuulliseen lopputulokseen, sopimusta voidaan sovittaa myös muilta osin. Kuluttajasopimusta soviteltaessa ehtoja tai sopimusta ei voi muuttaa elinkeinoharjoittajan eduksi. Joissain tilanteissa tuomioistuin voi käyttää kokonaispätemättömyysseurausta eli määrätä sopimuksen raukeamaan kokonaan. Tätä voi käyttää, jos sopimuksen voimassa pito olisi molemmille osapuolille kohtuutonta.¹⁵

3 Pikaluottoihin liittyvä oikeudellinen sääntely

Pikaluottoihin liittyviä kysymyksiä, oikeudellisia periaatteita ja niiden aiheuttamia ongelmia voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Pikaluottojen luonteesta ja niihin liittyvästä oikeudellisesta sääntelystä voidaankin erottaa ns. luotto-oikeuden, insolvenssioikeuden ja sopimusoikeuden piirteitä. Lisäksi pikaluottoihin liittyy varsinainen lainsäädäntö ja varsinkin siihen viime vuosina tulleet muutokset.

3.1 Luotto-oikeus

Elämme nykyisin luottoyhteiskunnassa, johon kuuluu olennaisena osana luotonanto ja luotonotto. Erilaiset hankinnat tai investoinnit rahoitetaan usein luotolla. Rahamarkkinoiden vapauttaminen lisäsi luottojen voimallista markkinointia ja kilpailua. Myös luottojen tarjonta on monipuolistunut ja luottotuotteiden saatavuus on helpottunut. Myös luotonmyöntäjien määrä on lisääntynyt, ja luotonannossa tarvittavat tekniset välineet ovat kehittyneet. Luotonannon vapautumisella ja lisääntymisellä on ollut sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Luottoilla on ollut suuri merkitys talouden ja hyvinvoinnin kasvulle. Toisaalta velkaantuminen on jo suuri yhteiskunnallinen ongelma. Kuluttajille erilaisista luotoista on tullut kuluttamisen mahdollistaja ja myös joissain tapauksissa tulojen jatke.¹⁶

Pikaluotot ovat uusin luottomarkkinoilla oleva luottotyyppi. Ne ovat summaltaan pieniä, nopeasti saatavia ja ilman vakuuksia myönnettäviä kuluttajaluottoja. Korkokattosäätelyn seurauksena osa pienlainayrityksistä muutti toimintaansa. Luottolimiitti on uusin pikaluottotyyppi. Se on jatkuva luotto, josta voi nostaa rahaa tilille luottorajan puitteissa. Pikaluottoihin liittyvä voimakas markkinointi niiden helppoudesta ja nopeudesta sai aikaan valtaisan luottojen myynnin. Pikaluotot yllättivät luottomarkkinat ja niiden valvojat. Lisäksi niistä huolestuivat

¹⁵ Wilhelmsson 2008, 113-117

¹⁶ Niemi 2014, 1

mm. kauppaja- ja teollisuusministeriö, eduskunta ja Finanssivalvonta. Vuoden 2014 ensimmäisen neljänneksen aikana kotitalouksille myönnettiin pikavippejä yhteensä 69 145 kappaletta.¹⁷

Luotolla ostettaessa kuluttaja voi helposti velkaantua liikaa. Velkaantumista pyritään hillitsemään sääntelyllä, joka voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Nämä ryhmät ovat luotonannon, luotonoton ja perinnän säätely. Se, mihin ryhmään säätely kohdistuu, riippuu lainsäädännöstä ja lainsäätäjistä. Luotonantoon kohdistuva sääntely on pankkien ja muiden luottolaitosten valvontaa ja luotonannon vastuullisuuteen liittyvää. Etenkin nuorten kuluttajavelallisten kohdalla luotonantajien vastuullisuus korostuu. Luotonottoon on vaikea vaikuttaa, ja siinä sääntely kohdistuu yritysten talouteen tai kuluttajien valistamiseen ja neuvontaan. Luoton perinnän sääntelyssä taas painotetaan vastuullisuutta ja kohtuullisuutta. Sääntelyistä huolimatta luotto on kuitenkin luotonantajan ja luotonottajan keskinäinen sopimusvapauteen kuuluva sopimusasia.¹⁸

Vastuullisilla luottomarkkinoilla tarkoitetaan sitä, että luotonantajat ja luotonottajat punnitsevat etukäteen velanhoidon edellytyksiä tarkasti. Varsinkaan pikaluottojen kohdalla tämä ei valitettavasti usein toteudu. Luotoista muodostuvista velkaongelmista on tullut pysyvä osa nykyaikaisia luottomarkkinoita ja -yhteiskuntaa. Etenkin kuluttajien suuri velkaantuminen on useasti esillä ollut ongelma. Velkaongelmat eivät ole vain velkojan ja velallisen välisiä vaan niistä on tullut myös talousjärjestelmän ja yhteiskunnan ongelmia. Kuluttajavelallisten suoja on pyritty vahvistamaan vastuullisen luotonannon ja perinnän sääntelyllä. Myös tiedonsaantimahdollisuuksia on lisätty.¹⁹

3.1.1 Luottosuhteen oikeudellinen säätely

Luottosuhteeseen liittyvää oikeudellista sääntelyä on useissa eri laeissa. Kuluttajaluottojen säätely on yksityiskohtaisempaa kuin yritysluottojen säätely. Myös tuomioistuinratkaisuihin perustuva oikeuskäytäntö, etenkin ennakkopäätökset, tulee ottaa huomioon oikeudellista ratkaisua tehtäessä.²⁰ Kuluttajaviranomaisten tekemä pikaluottoja koskevat valvonta ja annettu ohjeistus liittyivät aluksi luottojen markkinointiin ja sopimusehtoihin. Myöhemmin tuli voimaan myös muita pikaluottoja koskevia rajoituksia. Pikaluottojen synnyttämään luottosuhteeseen vaikuttavia lakeja ovat laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista, kuluttajansuojalaki, korkolaki, laki saatavien perinnästä ja laki eräiden luotonantajien rekisteröinnistä. Muunlaisiin luottosuhteisiin vaikuttavia lakeja on vielä enemmän.

¹⁷ Niemi 2014, 117-118

¹⁸ Niemi 2014, 3

¹⁹ Niemi 2014, 3-4

²⁰ Niemi 2014, 35 ks. Makkonen 1981, s.176-182

Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista sääntelee sopimuksen tekemistä. Siinä määritetään tarjous ja siihen annettu vastaus osapuolten tahdonilmauksen mukaiseksi sopimukseksi.²¹ Elinkeinoharjoittajan ja kuluttajan välisissä luottosuhteissa laajin ja yksityiskohtaisin sääntely on kuluttajansuojalaista. Siinä kuluttajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka hankkii kulutushyödykkeen muuta kuin elinkeinotoimintaa varten.²² Suurin osa KSL:n uudemman säätelystä on peräisin EU-oikeudesta ja sen erilaisista direktiiveistä.

Luottojen korosta säädetään korkolaissa ja korkoa voidaan maksaa joko luottosopimuksen ehtojen mukaisesti tai korkolain mukaan. Kuluttajaluotoille säädettiin korkokatto uudessa pika-luottolaissa, mutta tämä muutos vaikutti koron osalta kuluttajansuojalakiin. Korkokaton mukaan luottosopimuksen mukainen luoton todellinen vuosikorko saa olla enintään korkolain 12 §:ssä tarkoitettu viitekorko lisättynä 50 prosenttiyksiköllä.²³ Laki saatavien perinnästä taas vaikuttaa erääntyneiden saatavien perinnässä. Perinnässä ei saa käyttää hyvän perintätavan vastaista tai muutoin velallisen kannalta sopimatonta menettelyä.²⁴

Lisäksi luottosuhteeseen vaikuttaa vielä laki luotonantajien rekisteröinnistä. Koska ns. pika-luottoyhtiöt eivät sisälly Finanssivalvonnan harjoittamaan valvontaan, luottolaitoslaki ei vaikuta niiden toimintaan. Sen sijaan tällaisiin elinkeinoharjoittajiin sovelletaan lakia eräiden luotonantajien rekisteröinnistä. Luotonantajilla on lain mukaan rekisteröintivelvollisuus, ja luotonantajarekisteriä ylläpitää Etelä-Suomen aluehallintovirasto. Se myös valvoo lain noudattamista. Aluehallintovirasto voi myös aluehallintovirastoista annetun lain mukaisesti kieltää ilman rekisteröintiä harjoitetun luottojen tarjoamisen. Se voi myös antaa luotonantajalle varoituksen tai velvoitteen huolehtia siitä, että toiminnassa noudatetaan hyvää luotonantotapaa, ja valvoa, että toimitaan muutenkin lainmukaisesti. Vakavissa laiminlyöntitapauksissa luotonantaja voidaan määrätä toimintakieltoon, joka kohdistuu koko toimintaan tai vain sen osaan riippuen laiminlyönnin laadusta ja laajuudesta.²⁵

3.1.2 Luoton markkinointi

Markkinointitoimista päättäminen ja markkinoinnin suunnittelu ovat osa luotonantajien strategista päätöksentekoa. Markkinointi on myös yrityksen imagomainontaa. Myös ne tiedot, joita luotonantaja antaa tarjoamistaan palveluista, ovat markkinointia. Lähtökohtana on, että markkinointivaiheessa annettujen tietojen katsotaan tulleen sopimuksen osaksi, ellei niitä ole oikaistu ja sovittu toisin. Jos luotonhakija osoittaa saaneensa markkinoinnissa tietoa, jonka kuulumisen luotonantaja kiistää kuuluvaksi luottosopimukseen, luotonantajan on osoitettava

²¹ OikTL 1:1

²² KSL 4 §

²³ KSL 7:17a

²⁴ Perintäl 4 §

²⁵ Niemi 2014, 41-42

peruste sille, ettei markkinointi-informaatio sido. Kaikkeen markkinointiin sovelletaan markkinointikanavista riippumatta lähtökohtaisesti samoja normeja ja samanlaista lainmukaisuuden arviointia.²⁶

Luottojen markkinoinnissa tulee noudattaa samoja sääntöjä kuin muidenkin kulutushyödykkeiden markkinoinnissa. Lainmukaisuuden arvioinnissa otetaan huomioon esimerkiksi markkinointiympäristö ja se, minkä käsityksen kohderyhmä saa markkinoinnista.²⁷ Hyvään luotonantotapaan kuulu se, että luottoa ei saa markkinoida siten, että se on omiaan selvästi heikentämään kuluttajan kykyä harkita luoton ottamista huolellisesti. Vastuullisen luotoannon periaatteisiin kuuluu myös, ettei markkinoinnissa korosteta mielikuvia luoton avulla toteutettavista unelmista tai tuoda liiallisesti esiin luotansaannin nopeutta ja helppoutta. Luoton markkinoinnista on sääntelyä kuluttajansuojalaissa. KSL 1:1:ssä määritellään muun muassa kulutushyödykkeiden tarjontaa, myyntiä ja muuta markkinointia. Lisäksi laissa säännellään markkinointia ja menettelyjä asiakassuhteissa²⁸. Lisäksi laissa säädetään kuluttajaluottojen mainonnassa annettavista tiedoista ja vastuullisesta markkinoinnista.²⁹

Kuluttaja-asiamies on puuttunut luottojen markkinointiin. Markkinaoikeus on antanut jonkin verran pikalainoihin liittyviä ratkaisuja, noin yhden tai muutaman vuodessa. Pikalainoihin tai markkinointiin liittyviä ratkaisuja ovat mm. Mao 701/14, Mao 225/12 ja Mao 619/09. Eräs esimerkitapaus sopimattomasta markkinoinnista on markkinaoikeuden antama ratkaisu vuodelta 2009.³⁰ Tapauksessa kuluttaja-asiamies vaati markkinaoikeudelta kieltoja Oy Atlas Invest Ab -nimiselle yhtiölle pikalainojen tarjoamisessa käytettävään sopimuskäytäntöön sekä pikalainojen markkinointiin.

Kuluttaja-asiamies vaati Atlasta lopettamaan seuraavien tai niihin rinnastettavien mainoslauseiden käytön: ”Rahat tilillesi minuutissa kellon ympäri”, ”Luottoa 24h vuorokaudessa” ja ”Saat heti Hetiluoton tilillesi”. Lisäksi vaadittiin, että Atlasta kiellettäisiin markkinoimasta ja tarjoamasta sopimattomasti kulutusluottosopimuksia, jotka tehdään matkapuhelimen välityksellä tekstiviesteillä siten, että rahat maksetaan ennen kuin kello on 7.00, jos lainaa on haettu ja myönnetty kello 23.00 ja 7.00 välisenä aikana. Ratkaisussaan markkinaoikeus kielsi yritystä pikaluottojen markkinoinnissa käyttämästä mainoslausesta ”Rahat tilillesi minuutissa kellon ympäri” tai muuta siihen rinnastettavaa mainoslausesta. Lisäksi yritystä kiellettiin markkinoimasta myös toisen vaatimuskohdan kuvailemalla tavalla.

²⁶ Niemi 2014, 56

²⁷ Niemi 2014, 57 ks. Bergström-Leppänen 2003, s.7-13

²⁸ KSL 2 §

²⁹ KSL 7:8 ja KSL 7:13

³⁰ Mao 257/09

Markkinaoikeus perustelee ratkaisuaan sanomalla, että Atlaksen menettely pikalainojen markkinoinnissa on ollut KSL 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettu tavoin sopimatonta. Oikeuden mukaan yhtiön mainonnassa korostuvat esimerkiksi luotonhakumenettelyn nopeus ja ympärivuorokautisuus, joka ei ole omiaan korostamaan harkinnan merkitystä luotonotossa. Yhtiön markkinoinnissa ei ole myöskään kiinnitetty riittävällä tavalla huomiota kuluttajan etuun.

3.2 Luottosopimus

Luottosuhteen osapuolia ovat luotonantaja ja luotonsaaja, joita kutsutaan myös velkojaksi ja velalliseksi. Luottosuhde on oikeussuhteena kaksipuolinen oikeustoimi, jonka avulla voidaan mm. perustaa ja lakkauttaa oikeuksia ja velvollisuuksia. Sopimus edellyttää molempien osapuolien myötävaikutusta ja tahdonilmaisua. Luottosuhde on oikeudellinen suhde, jossa sen molemmille osapuolille muodostuu tietty oikeusasema. Osapuolten oikeusasemiin sisältyy oikeuksia, velvollisuuksia ja tiettyjä käyttäytymisvaatimuksia. Velkojan oikeusasemaan kuuluu saamisoikeus ja aloitevalta saattaa saamiseen liittyvä oikeus voimaan ja vaatia velalliselta suoritusta. Velkoja voi vaatia velalliselta suoritusta kanneteitse oikeuden päätöksellä sekä tarvittaessa ulosottokaaren mukaisin pakkotäytäntöönpanon keinoin. Velallisen tärkein velvollisuus on maksuvelvollisuus.³¹

Oikeudelliseen suhteeseen liittyviä käyttäytymisvaatimuksia ovat tiedonanto-, selonotto- ja lojaliteettivelvollisuudet. Lojaliteettivelvollisuudella tarkoitetaan sitä, että toiminnan tulisi olla luottamusta kunnioittavaa, rehellistä ja yhteistoiminnallista. Sen voimassaolo ei perustu nimenomaiseen lain säännökseen. Toisaalta siihen voidaan lukea sisältyväksi kohtuusperiaate ja vastuullisuus, joista löytyy sääntelyä. Kuluttaja-elinkeinoharjoittaja-luonteisessa sopimussuhteessa heikompaa osapuolta suojataan myös pakottavalla lainsäädännöllä.³²

Selonottovelvollisuudessa on kyse ennalta tapahtuvasta tiedon keräämisestä ja analysoimisesta. Tiedot tulee kerätä asianmukaisesti ja hyviä toimintatapoja käyttäen. Velvollisuus näytetään siten, että luoton myöntäjän on toimittava niin, ettei aiheuta toimillaan vahinkoa luottolaitokselle. Luottoa kuluttajalle myönnettäessä luotonantajan tulee myös tehdä maksukyvyyn arvio. Se tulee tehdä kuluttajan tuloja ja muita taloudellisia olosuhteita koskevien riittävien tietojen perusteella. Luotonhakijan osalta selonottovelvollisuuteen kuuluu huolellisuusvelvoite ja asianmukainen varovaisuus. Niiden ulottuvuuden kriteerinä käytetään sitä, kuinka normaalihuolellinen henkilö olisi toiminut vastaavassa tilanteessa.³³

³¹ Niemi 2014, 21

³² Niemi 2014, 27-29

³³ Niemi 2014, 29-30

Sopimuksen tekemiseen liittyy myös yleinen tiedonantovelvollisuus. Sen tarkoituksena on, että luotonhakija pystyy paremmin arvioimaan luottoon sitoutumisen mahdollisuutta. Tiedonantovelvollisuus näyttäytyy kuluttajansuojalaissa monessa eri kohdassa. Näitä ovat mm. KSL 2:6, jonka mukaan markkinoinnissa ei saa antaa totuudenvastaista tai harhaanjohtavaa tietoa, jos tiedot ovat omiaan johtamaan siihen, että kuluttaja tekee ostopäätöksen, jota ei ilman annettuja tietoja olisi tehnyt. KSL 6a:5:n mukaan rahoituspalvelujen etämyynnissä ennen sopimuksen tekemistä tulee antaa tiedot elinkeinoharjoittajasta, tarjottavasta rahoituspalvelusta, etäsopimuksesta ja oikeussuojakeinoista. KSL 7:8:n mukaan taas kuluttajaluoton mainonnassa on ilmoitettava todellinen vuosikorko, jos mainonnassa ilmenee luoton korko tai muu luotosta perittäviä kustannuksia kuvaava luku tai luottosopimuksen ehtoja koskeva tieto.³⁴

Kuluttajaluottosopimukset on laadittava kirjallisesti ja kuluttajalle on annettava kappale sopimuksesta. Sopimus voidaan tehdä myös sähköisesti siten, että kuluttaja voi tallentaa ja toisintaa sopimuksen muuttumattomana. Kuluttajaluottosopimuksessa on mainittava KSL 17:9:ssä vaaditut tiedot eli luotonantaja, tarjottava luotto, luottokustannukset ja luoton takaisinmaksu, luototettava hyödyke, sopimusrikkomuksen seuraamukset ja kuluttajalle lainojalla kuuluvat oikeudet. Lisäksi luottosopimuksessa on mainittava seuraavat tiedot: luottosopimuksen osapuolet, sopimuksen muut ehdot, tiedot peruuttamisoikeuden käyttämisen edellytyksistä, tiedot luottosopimuksen irtisanomisesta ja muusta päättämisestä ja tiedot oikeussuojakeinoista ja valvontaviranomaisesta.³⁵

Yksi esimerkki sopimattomasta sopimuskäytännöstä löytyy jo edellä mainitusta markkinaoikeuden ratkaisusta.³⁶ Tapauksessa yhtiölle vaadittiin markkinointikieltojen lisäksi muita kieltoja. Kuluttaja-asiamies vaati markkinaoikeudelta Oy Atlas-Invest Ab -nimiselle yhtiölle kieltoja, jotka liittyivät pikalainojen tarjoamisessa käytettävään sopimuskäytäntöön. Kuluttaja-asiamiehen vaatimusten mukaan Atlas oli jättänyt toimittamatta kuluttajalle tekstiviestejä käyttämällä tapahtuvassa menettelyssä KSL:n 6a luvun 6-9 §:n mukaisia ennakkotietoja ja sopimusehtoja hyvissä ajoin ennen sopimuksen tekemistä. Lisäksi Atlasta kiellettiin tekemästä sopimusta kuluttajan kanssa, ennen kuin kuluttajalla on ollut riittävästi aikaa tutustua ennakkotietoihin ja sopimusehtoihin ennen sopimuksen tekemistä. Ratkaisussaan markkinaoikeus kielsi Atlasta käyttämästä vaatimuksissa mainittua lainasopimusmenettelyn toimintatapaa.

³⁴ Niemi 2014, 30-33

³⁵ Niemi 2014, 80

³⁶ Mao 257/09

3.3 Kohtuuttomat sopimusehdot

Kilpailu- ja kuluttajaviraston mukaan yritys ei saa käyttää sopimusehtoja, joita pidetään kuluttajan kannalta kohtuuttomina. Jos ehdot suosivat yritystä siinä määrin, että osapuolten oikeudet ja velvollisuudet eivät ole tasapainossa, sopimusehto voi olla kohtuuton. Sopimuksissa kohtuuton ehto voi koskea esimerkiksi hintaa, sopimuksen kestoa, maksua, laskutusta tai sopimuksen irtisanomista. Kohtuuton sopimusehto on esimerkiksi ehto, jossa varataan oikeus muuttaa sopimusehtoja yksipuolisesti ilman pätevää sopimuksessa mainittua syytä. Kohtuuton sopimusehto voi myös olla ehto, jossa vaaditaan suhteettoman suuri korvaus kuluttajalta, joka ei täytä sopimusvelvoitteitaan, tai ehto, johon kuluttaja sidotaan, vaikka hänellä ei ole ollut tosiasiallista mahdollisuutta tutustua sopimusehtoihin ennen sopimuksen tekemistä.³⁷

Tuomioistuimilla on erilaisia keinoja suhtautua kohtuuttomiin sopimuksiin. Tuomioistuimet voivat joissain määrin kontrolloida esimerkiksi sopimusehtojen kohtuullisuutta. Tuomioistuimet voivat soveltaa ns. yleistä kohtuuperiaatetta. Sen mukaan kohtuusääntöä voidaan soveltaa sekä kuluttajasopimuksiin että elinkeinoharjoittajien välisiin sopimuksiin ja siinä tunnustetaan, että sopimus voi johtaa kohtuuttomiin tuloksiin kaikenlaisissa suhteissa. Myös sitä painotetaan, että tuomioistujia ei tulisi saada käyttää kohtuuttomien ehtojen toteuttamiseen.³⁸

Lainsäädännössä on myös sääntelyä kohtuuttomista oikeustoimista. Jos oikeustoimen ehto on kohtuuton, ehtoa voidaan joko sovitella tai jättää se huomiotta. Kohtuuttomuutta arvostellessa on otettava huomioon oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema, oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat. Jos edellä tarkoitettu ehto on sellainen, että sopimuksen jääminen voimaan muilta osin muuttumattomana ei ole ehdon sovitelun vuoksi kohtuullista, sopimusta voidaan sovitella muiltakin osin tai se voidaan määrätä raukeamaan. Oikeustoimen ehtona pidetään myös vastikkeen määrää koskevaa sitoumusta.³⁹

Kuluttajasopimusten kohdalla sääntelyä kohtuuttomista ehdoista löytyy myös kuluttajansuojalaista. Elinkeinoharjoittaja ei saa käyttää kulutushyödykkeitä tarjotessaan sopimusehtoa, jota kulutushyödykkeen hinta ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen on pidettävä kuluttajien kannalta kohtuuttomana (KSL 3:1). Jos laissa tarkoitettun sopimuksen ehto on kuluttajan kannalta kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, ehtoa voidaan lisäksi sovitella tai jättää se huomioon ottamatta. Sopimuksen ehtona pidetään myös vastikkeen määrää koskevaa sitoumusta (KSL 4:1).

³⁷ Kohtuuttomat sopimusehdot 2014

³⁸ Wilhelmsson 2008, 42-45

³⁹ OikTL 36 §

3.4 Pikavippilaki

1.6.2013 voimaan tullut ”pikavippilaki” koostuu useasta erillisestä lainmuutoksesta. Lakikokous vaikuttaa kuluttajansuojalain seitsemänteen lukuun, lakiin eräiden luotonantajien rekisteröinnistä sekä korkolain toiseen pykälään. Laki on vaikuttanut pikaluottotoimintaan huomattavasti. Pienten ja lyhytaikaisten luottojen määrä on vähentynyt suuresti, ja luotonantajat ovat siirtyneet tarjoamaan ns. limiittiluottoja.

Uuden lain pohjana on hallituksen esitys.⁴⁰ Sen valmisteli oikeusministeriön asettama työryhmä, jossa olivat edustettuina oikeusministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, valtionvarainministeriö, kuluttajavirasto, kuluttaja-asiamies, Finanssivalvonta, Vantaan käräjäoikeus, Finanssialan Keskusliitto ry, Kuluttajaliitto ry, Suomen asiakkuusmarkkinointiliitto ry ja Suomen pienlainayhdistys ry. Esityksen pääasiallisena tavoitteena oli vähentää pikaluotoista aiheutuvia velkaongelmia. Muutoksella pyrittiin myös siihen, että kuluttaja saisi luottoja kohtuullisimmin ehdoin ja uudistuksen oletettiin merkittävästi vähentävän senaikaisten pikaluottojen tarjontaa.

Kuluttajansuojalakiin tuli lain seurauksena muutamia muutoksia. Esimerkiksi lain 13 §:än lisättiin uusi kolmas momentti, jossa kielletään käyttämästä luoton markkinoinnissa, sitä myönnettäessä tai muussa luottosuhteeseen liittyvässä asiointissa lisämaksullista tekstiviestipalvelua tai muuta vastaavaa viestipalvelua. 14 §:ää täsmennettiin siten, että luotonantajan on arvioitava kuluttajan luottokelpoisuus kuluttajan tuloja ja muita taloudellisia olosuhteita koskevien riittävien tietojen perusteella. Lakiin lisättiin myös uusi pykälä 17a §, jossa säädetään korkokatosta. Pykälän mukaan luoton määrän ollessa alle 2000 euroa, luottosopimuksen mukainen luoton todellinen vuosikorko saa olla enintään korkolain 12 §:ssä tarkoitettu viitekorko lisättynä 50 prosenttiyksiköllä.

4 Tutkimus käräjäoikeuksien toimintatavoista

4.1 Pikaluottojen vaikutus

Pikaluottojen määrän suuren kasvun myötä käräjäoikeuksien yksipuolisten velkomustuomioiden määrä on lisääntynyt, samoin kuin ulosottomittauspyynnöt ulosottoviranomaisilla. Pikavipit ovat ajaneet myös aikaisempaa useammat kuluttajat hakemaan velkajärjestelyä. Yksityshenkilöiden velkajärjestelyä hakevilla saattaa olla jopa useita kymmeniä pikavippejä maksamatta. Tällä hetkellä myös maksuhäiriömerkintöjä on enemmän kuin koskaan, jopa enemmän kuin 1990-luvun alun laman aikana. Pikavippien yleistymisen on ollut yksi tähän vaikuttava tekijä.

⁴⁰ HE 78/2012

Pikavipit ja niistä velkaantumisen luonne ovat muuttaneet hieman muotoaan viime vuosina. Pikavippeihin asetetun korkokaton vaikutus näkyy eri tavoin. Pikaluotoilla velkaantuneet ovat entistä suuremmissa veloissa. Takuu-säätiön mukaan yhä harvemmallalla apua hakevalla asiakkaalla on monista pikavipeistä syntynyt velkakierre. Silti pikaluotoilla velkaantuneilla on velkaa lähes puolet enemmän kuin pari vuotta sitten. Takuu-säätiön mukaan vuonna 2012 pikavipeillä velkaantuneiden velallisten velkasumma oli keskimäärin 8 400 euroa, ja vuonna 2014 tämä summa oli kasvanut jo 12 200 euroon. Tämä johtuu siitä, että luotonantajat siirtyivät tarjoamaan yli 2000 euron pikaluottoja entisten pienempien luottojen sijaan.

Velalliselle suurempi luotto tarjoaa helpon tavan saada jatkuvasti lisälainaa, ja luottoja ei oteta myöskään enää monelta luottoyhtiöltä. Velkaantuminen on siis edelleen helppoa, mutta nyt vain suuremmilla luottosummilla. Positiivista uusissa limiittiluotoissa on siis se, että velallisten velkaluettelot ovat lyhentyneet. Tämä tekee velkojen selvittämisestä helpompaa. Vanhempien pikavippien aiheuttamista ongelmista ei ole silti vielä päästy eroon, sillä niiden summat ovat kasvaneet perinnässä kolmin- ja nelinkertaisiksi.⁴¹

4.2 Tutkimuksen toteutus

Kyselyn taustana ja innoituksena on kesäkuussa 2013 voimaan tullut lainmuutos, jossa pikavipeille asetettiin korkokatto, sekä omat kokemukseni harjoittelupaikassani. Lainmuutoksen jälkeen monet luotonantajat siirtyivät tarjoamaan ns. limiittiluottoja, joissa luottosumma on vähintään 2000 euroa, mutta luotonottaja saa nostaa siitä vain haluamansa summan. Näin monet luotonantajat kiertävät lain ja korkokaton. Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää, miten eri käräjäoikeudet toimivat näihin asioihin liittyvien hakemusten kanssa. Asia on hankala, sillä lainasumman ollessa 2000 euroa yli 50 %:n korko ei ole lainvastainen. Monen luottoyhtiön kohdalla lainasumman asettaminen vähintään 2000 euroon voi kuitenkin olla yritys välttää korkokaton vaikutus ja näin lain kiertely ja välttely tai muutoin lain tarkoituksen vastainen toiminta.

Kyselyyn osallistuneet käräjäoikeudet valitsin melko sattumanvaraisesti. Joitakin kriteerejä kuitenkin käytin. Pyrin löytämään mahdollisia vastaajia kooltaan hieman suuremmista käräjäoikeuksista. Oletin, että mitä suurempi käräjäoikeus on, sitä enemmän siellä luultavasti käsitellään kyselyyni liittyviä asioita, ja näin ollen asiat olisivat tuttuja ja niiden hoidosta löytyisi tietoa. Lisäksi kooltaan kaikkein pienimmissä käräjäoikeuksissa ei välttämättä ole summaaristen asioiden hoitoon erikoistunutta yksikköä tai muutoin siihen erikoistuneita työntekijöitä. Yhden oikeuden valitsin, koska sen internetsivuilla kerrotuissa yhteystiedoissa mainittiin, että kyseisellä käräjäoikeudella on riidattomien velka-asioiden hoitoon erikoistunut kanslia.

⁴¹ Korhonen 2015

Löysin käräjäoikeuksien yhteystiedot oikeus.fi-sivustolta. Halusin saada yhteyden ensisijaisesti summaaristen asioiden yksiköiden lähiesimiehiin, koska oletin heillä olevan eniten tietoa kysymistäni asioista. Tämän lisäksi heillä on valta päättää, haluavatko he osallistua tekemääni kyselyyn, ja mahdollisuus ohjata kysely siihen parhaiten vastaamaan kykenevälle henkilölle. Kyselyn toimitin sähköpostitse. En lähettänyt kyselyä liitetiedostona, sillä käräjäoikeuksien internetsivuilla ohjeistettiin välttämään liitetiedostojen käyttöä. Lisäksi kysyessäni asiaa niiltä, joille kyselyn lähetin, olivat he sitä mieltä, että on helpompaa, jos lähetän kysymykseni sähköpostiviestinä.

Otin yhteyttä viiteen eri käräjäoikeuteen, joista kaikki lupasivat vastata kyselyyni. Näistä yksi ilmoitti muutaman päivän kuluttua, ettei haluakaan vastata kyselyyn. Sain kuitenkin myös siltä muutaman vastauksen sen toimintatavoista. Tämä auttoi myös kokonaiskuvan muodostamisessa. Kyselyyni vastanneet henkilöt olivat yleisimmin käräjäsihteereitä, jotka olivat vastanneet kyselyyn yhteistyössä summaarisia asioita hoitavan käräjätuomarin eli ns. vastuutuumarin kanssa. Kyselyyn vastanneista yksi oli vanhempi notaari, ja yhdessä vastauksessa ei selvitetty sen tarkemmin vastanneiden virkoja.

Koska lähetin kyselyn vain sähköpostiviestinä, en tehnyt erillistä kyselylomaketta. Puhelussa kertomieni asioiden lisäksi alustin kyselyä seuraavalla tekstillä: ”kesäkuussa 2013 voimaan tuli lainmuutos, jossa pikavipeille asetettiin korkokatto. Tämän jälkeen monet luotonantajat siirtyivät tarjoamaan ns. limiittiluottoja, joissa luottosumma on vähintään 2000 euroa, mutta luotonottaja saa nostaa siitä vain haluamansa summan. Näin monet luotonantajat kiertävät lain ja korkokaton. Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää, miten eri käräjäoikeudet toimivat näihin asioihin liittyvien hakemusten kanssa”.

Kyselyssäni esitin seuraavat kysymykset:

1. Miten käsittelette ns. limiittiluottoihin liittyviä hakemuksia, joissa lainan nimellisarvo on väh.2000 euroa, ja korko yli 50 %:a? Leikkaatteko tällaisissa tapauksissa lainan korkoa?
2. Onko yksikössänne/käräjäoikeudessa yhtenäinen toimintalinja tapausten suhteen vai tehdäänkö asian suhteen itsenäisiä päätöksiä?
3. Jos korkoa leikataan, miten paljon? Lain sallimaan 50 %:iin, vai johonkin toiseen prosenttiin. Miksi?
4. Millaisia perusteluita käytätte, jos korkoa leikataan? (esim. mihin lainkohtaan tai päätöksen vetoatte)

5. Kuinka kauan käsittelytapanne on ollut käytössä? Käsiteltiinkö haasteita ennen jotenkin eri tavalla? (lakimuutoksen jälkeen, mutta ennen mahdollista nykyistä toimintatapaa)

6. Toimitaanko hakemusten suhteen mahdollisesti jollain muulla kuin korkoihin liittyvällä tavalla? Miten?

7. Millaisia vaikutuksia pikavippilailla on ollut? Onko lainsäädäntö ollut mielestäsi onnistunut? Jos ei, miksi ei? Ovatko esimerkiksi pikavippeihin liittyvät hakemukset mielestäsi vähentyneet tai onko niihin liittyviä velkomustuomioita annettu vähemmän? Oletteko huomanneet mahdollisia muita vaikutuksia? (Oma arvio näistä riittää)

4.3 Tulosten analysointia

Vastanneista käräjäoikeuksista mikään ei ollut leikannut korkoja ns. limiittiluottotapauksissa, joissa lainattu summa oli yli 2000 euroa. Kahdessa oikeudessa odotetaan korkeimman oikeuden linjausta asiassa. Jos taas lainan pääoma on ollut alle 2000 euroa ja todellinen vuosikorko yli 51 %, asia on otettu huomioon. Hakemus on siirretty joko notaarille tai käräjätuomarille, ja osa käräjäoikeuksista on pyytänyt kantajaa korjaamaan vaatimuksiaan.

Yhden oikeuden vastauksessa selvennettiin sen tapaa toimia ns. vertaislainojen suhteen. Vertaislainat ovat eräs pikaluottotyyppi, joissa luotonantaja sanoo toimivansa vain luoton välittäjänä, eikä kyse olisi näin ollen kulutusluotoista. Tällaisia tapauksia on kyseisessä käräjäoikeudessa kohdeltu kulutusluottoina, ja näin ollen niiden korkovaatimuksia on leikattu korkokaton perusteella.

Kaikilla kyselyyn vastanneilla käräjäoikeuksilla oli yhtenäinen linja siinä, miten hakemuksia käsitellään. Asiassa ei siis tehdä itsenäisiä päätöksiä. Yhteisen linjan tukena yhdessä oikeudessa toimi myös oikeuden oma ohje summaaristen asioiden käsittelystä ja yhdessä käräjäoikeudessa seurataan myös, miten muissa käräjäoikeuksissa on menetelty. Yhdestä käräjäoikeudesta kerrottiin myös, että uudenlaisten hakemusinstrumenttien ilmaantuessa niistä keskustellaan yhteisesti ja päätetään ratkaisulinjasta. Samasta oikeudesta todettiin myös, että jokainen tapausten ratkaisija toimii luonnollisesti oman itsenäisen harkintavaltansa puitteissa.

Hakemusten käsittelyssä ei toimita myöskään jollain muulla kuin korkoihin liittyvällä tavalla, eli asiassa ei ole mitään muutakaan toimintatapaa. Muutamaan kohtaan hakemuksissa kiinnitetään silti huomiota. Korkojen lisäksi hakemusten käsittelyssä on kiinnitetty huomioita perin-

täkuluihin ja oikeudenkäyntikuluihin. Esimerkiksi perintäkulujen enimmäismäärien on oltava saatavien perinnästä annetussa laissa säädettyjen enimmäismäärien mukaiset.

Vaikka ns. limiittiluottotapauksissa korkoja ei kyselyyn vastanneissa käräjäoikeuksissa ole leikattu, niin on tehty muunlaisten pikavippien kohdalla. Alle 2000 euron pikaluotoissa korkoja on leikattu pakottavan lainsäädännön, eli korkokaton sallimaan määrään, joka on siis 50 % ja viitekorko. Näissä tapauksissa korkojen leikkausta on perusteltu KSL 7:17a §:llä ja joissain tapauksissa myös KSL 7:6.1:lla. Lisäksi perusteina on käytetty korkolain neljännen pykälän ensimmäistä ja toista momenttia sekä pykälää 12. Lisäksi korkojen leikkauksissa on vedottu myös hovioikeuden päätöksiin.

Pikavippilain vaikutus oli huomattu esimerkiksi siinä, että yhdessä käräjäoikeudessa summaaristen asioiden asiamäärät olivat merkittävästi vähentyneet vuoden 2013 jälkeen, jolloin asiamäärät olivat suurimmillaan. Tämä vuoksi oikeudessa oletetaan, että pikavippien määrä on lakiuudistuksen jälkeen vähentynyt, mikä näkyy saapuvien juttujen määrissä. Korkokatto-säännös on koettu myös tehokkaaksi keinoksi puuttua pikavippien määriin. Myös toisesta oikeudesta kerrottiin, että laki on rajoittanut vippien saantia ja myös hakemusten määrä on vähentynyt jonkin verran.

Käräjäoikeuksien vastausten perusteella lailla on ollut toisaalta myös negatiivisempia vaikutuksia, tai se ei ole onnistunut täysin halutusti ja sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Yhden käräjäoikeuden mielestä laki ei ole siltä osin onnistunut, kun rajaksi on asetettu 2000 euroa. Säännös ei siis olisi tarvinnut mitään euromääräistä ylärajaa. Laki on myös aiheuttanut muutoksia hakemuksiin sillä tavoin, että velkojat lainaa myöntäessään myöntävät lainan 2000 euron suuruisena riippumatta todellisen nostetun määrän suuruudesta.

Käräjäoikeuksien vastauksista nousi selvästi esille se, että korkokattoon ja etenkin uudenlaisiin limiittiluottoihin liittyvät asiat ovat vielä vahvasti muutostilassa. Velkojien uuteen tapaan antaa luottoja ei ole vielä suuresti reagoitu, ja näin limiittiluottoja myöntävät velkojat ovat pystyneet kiertämään korkokaton. Oletettavasti kaikkia korkokaton ja muun lainuudistuksen aiheuttamia vaikutuksia ei ole vielä nähty. Limiittiluottoihin liittyvät toiminta- ja käsittelytavat selkiytynevät käräjäoikeuksissa sen jälkeen, kun korkein oikeus on antanut linjauksen asiasta.

5 Johtopäätöksiä

Työn edetessä on selvinnyt, että pikavipit sekä niihin liittyvä lainsäädäntö ovat monimutkaisia asioita. Pikaluottoihin ja niiden rajoittamiseen pyrkivään lainsäädäntöön vaikuttaa monta asiaa ja oikeudenalaa. Insolvenssipolitiikan ja sen tavoitteiden voidaan katsoa antavan eräänlai-

sen pohjan lainsäädännön muutoksille, sillä insolvenssipoliitikan yhtenä merkittävänä tavoitteena on vähentää velkaantumisesta yhteiskunnalle aiheutuvia ongelmia.

Merkittävä asia pikaluotoissa ja niiden aiheuttamissa ongelmissa on kuluttajansuoja ja siihen liittyvät sääntelyt. Kuluttajansuojaan liittyvä sääntely on yleensä etusijalla suhteessa moneen muuhun sääntelyyn. Toisaalta pikavippisopimusten solmimiseen ja toteuttamiseen vaikuttaa sopimusvapaus ja siihen liittyvät periaatteet sekä sopimussuhteesta syntyvät oikeudelliset velvoitteet. Myös velkojan oikeudet tulee ottaa huomioon.

5.1 Pikavippimarkkinoiden muutoksia

Viimeisin pikavippeihin liittyvä lainmuutos eli pikavippilaki korkokattoineen on niin uusi, että asia ja sen vaikutukset eri tahoihin ovat vielä keskellä muutostilaa. Tämä näkyy vahvasti esimerkiksi tuomioistuinten toiminnassa. Esimerkiksi niillä käräjäoikeuksilla, jotka vastasivat kyselyyn, ei ole vielä kovin vakiintuneita toimintatapoja pikavippien suhteen. Lisäksi vaikeuksia oikeuskäytäntöön tuottaa se, että markkinoilla on paljon uusia lainainstrumentteja. Monesti siitä, miten niiden kanssa tulisi toimia, odotetaan korkeimman oikeuden linjausta.

Tästä johtuen tuomioistuimet ovat myös hieman aina jäljessä, koska pikavippimarkkinat ja luottojen antajat reagoivat lainmuutoksen nopeasti ja muuttavat toimintatapojaan esimerkiksi tarjoamalla uudenlaisia lainoja. Oikeudet eivät siis pysy luottomarkkinoiden perässä. Yleensä minkä tahansa lainmuutoksen jälkeen kestää vähintään muutaman vuoden, ennen kuin uusi tapa käsitellä asioita ja tehdä ratkaisuja on vakiintunut eli ennen kuin lakia aletaan kunnolla soveltaa.

Yksi tapa, jolla pikavippimarkkinat kehittyvät ja luotonantajat pyrkivät mahdollisesti kiertämään korkokaton, on uusien luottoinstrumenttien käyttäminen. Uusimpia pikaluottotyyppejä ovat siis limiittiluotot ja ns. vertaislainat. Tällaisissa tapauksissa ei lukemani materiaalin ja tutkimusten perusteella ilmeisesti vielä ole vakiintunutta toimintatapaa. Limiittiluotot ovat uuden lain mukaisia ja niissä saa olla yli 51 % korko, koska lainattava summa yli 2000 euroa, vaikka tosiasiasa luotonottaja voi nostaa vain haluamansa summan, mutta nimellisesti laina on yli 2000 euroa. Niihin ei vielä tällä hetkellä ole siis ilmeisesti sovellettu korkokattoa, eikä korkein oikeus ole vielä antanut linjausta siitä, miten niiden suhteen tulee toimia.

Vertaislainoja tarjoavat yritykset taas sanovat olevansa pelkästään luoton välittäjiä, eivätkä siis varsinaisia luotonantajia. Vertaislainoissa yritykset sanovat saattavansa luotonottajan ja -antajan yhteen tarjoamansa sivuston välityksellä, ja että kyse on lainasuhteesta yksityishenkilöiden välillä. Näin ollen kyseessä ei olisi kuluttajalaina, eikä siihen siten tarvitsisi myöskään soveltaa kuluttajalainoja koskevia säännöksiä, kuten esimerkiksi korkokattoa. Kuitenkin esi-

merkiksi Oulun käräjäoikeudessa vertaislainat on laskettu kuluttajalainoiksi ja niihin on sovellettu korkokattoa ja ylisuuria korkoja leikattu.

Ainakin vuoden 2014 lopussa vain neljä käräjäoikeutta oli käsitellyt vertaislainoja kuluttajalainojen tapaan ja tuomiota asiasta oli annettu vajaa 80. Vuonna 2014 12:een suurimpaan käräjäoikeuteen oli tullut 1 700 vertaislainayritys Trustbuddy AB:n nostamaa kannetta. 600 juttussa asia oli ratkaistu kantajan vaatimusten mukaan, ja useat käräjäoikeudet olivat jäädyttäneet juttujen käsittelemisen odottamaan korkeimman oikeuden linjausta.⁴² Sen tietämiseksi, miten tällaisia lainoja nykyään käsitellään, tarvittaisiin laajempaa ja hieman eri aihetta käsittelevää tutkimusta.

Luultavasti lain kaikkia vaikutuksia pikavippimarkkinoihin ei ole vielä nähty, ja markkinoille saattaa tulla vielä uudenlaisia pikalainoja. Esimerkiksi Yhdysvalloissa ongelmana ovat olleet ns. payday -lainat. Ne ovat pikavippien tyylisiä pieniä lainoja, joita on helppo saada ja joiden saaminen ei edellytä luottotietojen tarkistusta. Tällainen pieni laina annetaan sillä perusteella, että velallisen odotetaan maksavan sen takaisin seuraavalla palkallaan. Sitä verrataan siihen, että saisi osan palkastaan etukäteen. Velanhakijan tulee velkaa hakiessaan näyttää todistus työssäolostaan. Jos velallinen ei pystykään maksamaan luottoaan takaisin, laina-aikaa voidaan pidentää ja liittää siihen lisää kuluja. Tällaisissa lainoissa myös korot ovat suuria.⁴³

5.2 Pikavippilain onnistumisen arviointia

Työni tutkimuskysymykset liittyivät pikavippilain onnistumiseen ja siihen, miten se on vaikuttanut eri tahoihin. Lakimuutoksen pohjana olleessa hallituksen esityksessä kerrottiin, että esityksen ja tulevien lakimuutoksien pääasiallisena tavoitteena oli vähentää pikaluotoista aiheutuvia velkaongelmia. Lakimuutoksella pyrittiin myös siihen, että kuluttaja saisi luottoja kohtuullisimmin ehdoin, ja uudistuksen oletettiin myös merkittävästi vähentävän senaikaisten pikaluottojen tarjontaa. Yksi tapa arvioida lain onnistumista on selvittää, miten hyvin sille asetetut tavoitteet ovat täyttyneet ja millaisia vaikutuksia lailla on ollut. Tästä näkökulmasta katsottuna laki on mielestäni osittain onnistunut, osittain ei, koska se on täyttänyt vain osan sille asetuista tavoitteista.

Lakimuutos on aiheuttanut selviä muutoksia pikavippimarkkinoihin. Suurena vaikutuksena on ollut se, että luotonantajat ovat siirtyneet tarjoamaan suurempia lainoja, kuten aikaisemmin on mainittu. Toinen vaikutus on ollut se, että pienemmät pikavipit ovat vähentyneet huomattavasti. Esimerkiksi tekemäni kyselyn perusteella pikavippeihin liittyvien hakemusten määrä

⁴² Lundell 2014

⁴³ Vohwinkle 2015

käräjäoikeuksiin on vähentynyt. Tällä perusteella uudistus on siis onnistunut vähentämään pikaluottojen tarjontaa ja näin täyttänyt yhden tavoitteistaan.

Suuremmilla lainoilla on toisaalta ollut erilaisia vaikutuksia kuluttajien velkaantumiseen. Positiivinen vaikutus on se, että velallisilla saattaa olla vähemmän velkoja, mikä tekee esimerkiksi velkajärjestelystä ja velkaluettelon tekemisestä helpompaa. Huono vaikutus on se, että entistä suurempien lainasummien myötä myös velkasummat ovat kasvaneet. Erilaisista vaikutuksista huolimatta kaikenmuotoisia pikavippejä on yhä todella paljon. Pikavipit tuottavat yhä myös paljon ongelmia ja velkaantumisia, eli niistä ja niiden huonoista vaikutuksista ei ole päästy eroon. Yksi lakimuutoksen tavoite oli vähentää pikaluotoista aiheutuvia velkaongelmia, ja tätä tavoitetta lakimuutos ei ole pystynyt ilmeisesti kovin hyvin täyttämään.

Yksi lakimuutoksen tavoitteista oli lisäksi se, että kuluttajat saisivat luottoja kohtuullisimmin ehdoin. Tässä tavoitteessa lakimuutos on onnistunut melko hyvin. Esimerkiksi luoton markkinoinnille on asetettu erilaisia säännöksiä, ja myös luotonantajien sopimuskäytäntöihin on puututtu. Tällaisista tapauksista löytyy esimerkkejä oikeuskäytännöstä eli eri tuomioistuimien antamista ratkaisuksista. Osa näihin asioihin liittyvistä sääntelyistä oli tosin jo voimassa ennen viimeisintä pikavippilakikokonaisuutta.

Suurin kohtuullisempiin ehtoihin liittyvä muutos uusimmassa lakimuutoksessa oli korkoihin asetettu korkokatto. Se on toiminut hyvin tietuustyyppisten pikaluottojen kohdalla, mutta se on myös pystytty kiertämään. Miten hyvin korkokatto on onnistunut ja miten se lopulta pystyy puremaan suuriin korkoihin saadaan selville vasta sitten, kun korkein oikeus on antanut linjauksia siitä, saako myös uudenlaisiin pikaluottoihin soveltaa sitä.

5.3 Korko kohtuuttomana sopimusehtona

Sitä, voidaanko korko pitää kohtuuttomana sopimusehtona, on vaikea arvioida. Yksi tapa arvioida tätä olisi löytää esimerkinomaisia tuomioistuimien ratkaisuja oikeuskäytännöstä. En ole omilla tutkimuksillani ja tiedonhaussani pystynyt löytämään juuri täsmällisesti tähän liittyvää oikeustapausta, jossa suurta korkoa olisi käsitelty kohtuuttomana sopimusehtona. Tämä saattaa johtua esimerkiksi siitä, että pikavippiasiat käsitellään pääosin riidattomina kansliamenettelyssä, ja niistä annetut tuomiot ovat yksipuolisia tuomioita. Ne tapaukset, joita on oikeuden istunnossa käsitelty, on esimerkiksi kuluttajansuojaviranomainen aloittanut, ja ne ovat käsitelleet pikavippiyhtiöiden toimintatapoja kokonaisuudessaan. Muihin kuin korkoihin liittyvään kohtuuttomaan sopimuskäytäntöön ja muihin kohtuuttomiin ehtoihin liittyviä ratkaisuja on löytynyt.

Koron kohtuuttomuuden arviointiin liittyy monta eri asiaa. Yksi näistä voi olla se, miten esimerkiksi todellisen vuosikoron määrä tai muutoin koron koko määrä on tuotu mainonnassa esiin. Myös se, onko velkoja täyttänyt tiedonantovelvollisuutensa tarpeeksi hyvin eli siis tuonut esiin todellisen vuosikoron tarpeeksi voimakkaasti sopimusta tehtäessä, voi liittyä koron kohtuuttomuuteen. Myös itse sopimuksen sisältö ja etenkin se, miten koron määrä on siihen merkitty, vaikuttaa kohtuuttomuuden arviointiin. Paremman arvion saamiseksi koron kohtuuttomuudesta olisi siis myös tutkittava erilaisten pikaluottosopimusten sisältöä ja eri luotonantajien sopimuskäytäntöä.

Eri laeista ja viranomaisilta löytyy myös säännöksiä, joista on hyötyä kohtuuttomuuden arvioinnissa. Kilpailu- ja kuluttajaviraston mukaan kohtuuton sopimusehto voi olla sellainen, jolla vaaditaan suhteettoman suuri korvaus kuluttajalta, joka ei täytä sopimusvelvoitteitaan. Tämä voi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, jos kuluttaja ei kykene maksamaan luottoaan takaisin sovitusti. Oikeustoimilain perusteella kohtuuttomuutta arvosteltaessa on toisaalta otettava huomioon myös oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema, oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat. Näiden ehtojen täyttymisen arvioinnissa voitaisiin käsitellä esimerkiksi luotoantajan sopimusmenettelyä ja esimerkiksi mainontaa. Kuluttajansuojalaissa on myös kohtuuttomuuteen liittyvää sääntelyä, ja sen mukaan elinkeinonharjoittaja ei saa käyttää kulutushyödykkeitä tarjotessaan sopimusehtoa, jota kulutushyödykkeen hinta ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen on pidettävä kuluttajien kannalta kohtuuttomana. Tämä säännös on melko yleispätevä ja voi liittyä moneen eri tilanteeseen.

Pikaluottojen suuria korkoja puoltavina tekijöinä on pidetty esimerkiksi pikaluottoihin liittyvää korkeaa luottoriskiä eli riskiä siitä, että luotonottaja ei pysty maksamaan takaisin ottaamansa luottoa. Millään lainsäädännöllä ei myöskään voida periaatteessa puuttua siihen, ottavatko kuluttajat lainaa, ja sopimusvapaus takaa, että kuluttaja saa ainakin periaatteessa allekirjoittaa millaisen sopimuksen itse haluaa. Kaikki nämä asiat ja eri olosuhteet tulisi ottaa huomioon sitä arvioidessa, onko pikaluoton huomattavan suuri korko kohtuuton sopimusehto. Jos kaikki tai suurin osa edellisessä kappaleessa mainituista edellytyksistä täyttyy, voi koron kohdalla kyse mielestäni olla kohtuuttomasta sopimusehdosta. Jos taas luottosopimus, sen teko ja sitä edeltävät olosuhteet ovat olleet lain ja hyvien luotonantotapojen mukaisia, ei periaatteessa ole syytä kohdella korkoa kohtuuttomana.

5.4 Opinnäytetyön arviointia

Työssä eniten parannettavaa löytyy mielestäni käräjäoikeuksien toimintatapoihin liittyvästä kyselystä. Kyselytutkimuksiin liittyy aina tiettyä epävarmuutta esimerkiksi siitä, miten hyvin löytyy halukkaita kyselyyn vastaajia ja toimittavatko vastaamaan lupautuneet vastauksensa sovitun aikataulun mukaisesti tai jättäväkö he kenties sittenkin vastaamatta kokonaan. Alun

perin suunnitellussa tutkimuksessa tarkoitukseni oli saada vastaukset viidestä käräjäoikeudesta. Sain kuitenkin yhteensä vain kolme ja puoli vastauskokonaisuutta muistutuksista huolimatta. Vastausten ennakoitua vähäisempi määrä ei kuitenkaan onneksi estänyt työn valmistumista, sillä saamani vastaukset olivat hyvin samansisältöisiä. Tämän ansiosta sain muodostettua niistä kokonaiskuvaa, jota pystyi myös täydentämään teorian tiedolla.

Valitettavasti melko tiukan aikatauluni vuoksi en ehtinyt hankkia tutkimukseen lisää vastauksia, jotka olisivat antaneet lisää materiaalia työhön. Myös kysymysten asettelusta olisi voinut löytyä parannettavaa. Monista vastauksista nousi mieleen niihin liittyviä mahdollisia jatkokysymyksiä, mutta valitettavasti näitäkään ei ollut aikaa esittää. Lisäksi en olisi halunnut vaivata kyselyyn jo vastanneita henkilöitä enempää näillä jatkokysymyksillä. Teoriaan aiheesta kokonaisuudessaan löytyi paljon tietoa, ja teoriaosuudessa ongelmana olikin lähinnä tiedon rajaaminen oikein ja aiheessa pysyminen sekä oikeiden näkökulmien valitseminen. Kokonaisuudessaan olen kuitenkin suhteellisen tyytyväinen työhön.

Lähteet

Painetut lähteet

Koulu, R. & Lindfors, H. 2010. Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet. Helsinki: Forum Juris.

Niemi, M-L. 2014. Luotto-oikeus luottotyypit, perintäprosessit ja takaisinsaanti. Helsinki: Talentum.

Rekonen, S. 2007. Pikavipit-nopea tie onneen vai ahdinkoon. Helsinki: Suomen rahatiето SRT Oy.

Wilhelmsson, T. 2008. Vakiosopimus ja kohtuuttomat sopimusehdot. 3.painos. Helsinki: Talentum.

Sähköiset lähteet

Kohtuuttomat sopimusehdot. 2014. Viitattu 19.3.2015. <http://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Ostaminen-myyminen-ja-sopimukset/sopimukset/kohtuuttomat-sopimusehdot/>

Korhonen, A. 2015. Takuu-Säätiö: Pikavipeillä velkaantuneet entistä suuremmissa veloissa. Viitattu 14.3.2015. <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/takuu-saatio-pikavipeilla-velkaantuneet-entista-suuremmissa-veloissa/qNQ7EiDU>

Lundell, T. 2014. Vertaislainoille pikavippien kohtalo. Viitattu 7.4.2015. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/10/15/vertaislainoille-pikavippien-kohtalo>

Vohwinkle, J. 2015. Payday loans: Beware of these dangerous loans. Easy money doesn't come free. Viitattu 7.4.2015. <http://financialplan.about.com/od/creditdebtmanagement/a/Payday-Loans-Are-Dangerous.htm>

Liitteet

Liite 1 Kyselyn vastaukset	31
----------------------------------	----

Liite 1 Kyselyn vastaukset

1. Vastaus: Pirkanmaan käräjäoikeudessa ei ole puututtu kantajan korkokaton ylittäviin korkovaatimuksiin tapauksissa, joissa luottolimiitti on ylittänyt 2.000 euroa. Odotamme korkeimman oikeuden ratkaisua asiassa, jonka jälkeen toimimme korkeimman oikeuden ratkaisun mukaisesti.

2. Vastaus: Yksikössämme on tältä osin yhtenäinen linja. Olemme seuranneet myös, miten muissa käräjäoikeuksissa on menetelty. Asiat ratkaistaan yksipuolisella tuomiolla, koska vastaajat eivät yleensä vastaa kanteeseen. Jos korkovaatimus kiistetään, asia joudutaan harkitsemaan uudelleen. Silloin korkokaton ylittävään korkovaatimukseen todennäköisesti puututaisiin.

3. Vastaus: Emme ole leikanneet korkoa. Todennäköisin ratkaisu olisi korkokaton mukainen eli kantajalla olisi oikeus saada sen suuruista korkoa luottoajalta kuin korkokatto mahdollistaisi (50 %-yksikköä yli viitekoron).

4. Vastaus: Emme ole leikanneet korkoa.

5. Vastaus: Emme ole leikanneet korkoa, joten käsittelytapaa ei ole missään vaiheessa muutettu.

6. Vastaus: Emme ole leikanneet korkoa emmekä muutenkaan puuttuneet kantajan vaatimuksiin, jos ne ovat muilta osin (esim. perintäkulut ja oikeudenkäyntikulut) laissa tai asetuksessa säädettyjen mukaiset.

7. Vastaus: Yksityiskohtaista analyysia korkokaton vaikutuksesta asiamääriin ei ole virastossamme tehty. Summaaristen asioiden asiamäärät ovat kuitenkin laskeneet merkittävästi vuoden 2013 jälkeen, jolloin asiamäärät olivat suurimmillaan. Voi olettaa, että pikavippien määrä on uudistuksen myötä laskenut, mikä on näkynyt myös käräjäoikeuteen saapuvien juttujen määrissä.

Korkokattosäännös on ollut tehokas keino puuttua pikavippien määriin. Lainsäädännös ei ole kuitenkaan siltä osin onnistunut, kun rajaksi on asetettu 2.000 euroa. Säännös ei mielestämme olisi tarvinnut mitään euromääräistä ylärajaa. Koska lainmuutos on hyvin tuore, on korkokaton ylittäviin limiittiluottoihinkin ollut hyvin vaikea puuttua.

1.
Jos luoton määrä tai luottoraja alle 2000e ja korko yli 50%, on selvitettävä todellinen vuosikorko, jos se ei hakemuksesta ilmene. Jos vuosikorko yli 51%, pitää ottaa huomioon viran puolesta. Näissä tapauksissa asia siirretään käräjänotaarille tai käräjätuomarille käsiteltäväksi.

2.
Kanta-Hämeen käräjäoikeudessa yhtenäinen linja asian suhteen.

3.
Pääasiassa korkoja ei leikata.

4.
Vedotaan KSL 17a § ja hovioikeuden tekemiin päätöksiin (esim. käräjäoikeuden päätöksessä, jossa notaari hylännyt kantajan yli 50%:n korkovaatimuksen pääoman ollessa alle 2000e.)

5.
Vuoden 2014 alusta saakka. Yli 50%:n korkovaatimuksia alkoi saapua enemmän vasta 2014 vuodesta alkaen.

6.

Ei toimita.

7.

Laki rajoittanut vippien saantia. Onnistuttu vähentämään hakemuksia jonkin verran.

1.-7. Yhdestä käräjäoikeudesta kerrottiin vain muutama vastaus. Kyseisessä käräjäoikeudessa odotetaan korkeimman oikeuden linjausta tällaisten tapauksen käsittelystä. Tässä käräjäoikeudessa suurin osa kuvaamistani tapauksista on ratkaisematta, ja siellä asioiden ratkaisussa odotetaan kesää, jolloin ilmeisesti asioissa pystytään aloittamaan ratkaisujen antaminen.

Koska tällaisiin tapauksiin ei pääasiassa vielä puututa mitenkään eikä tehdä niistä ratkaisuja, oletettavaa on, että myöskään korkoja ei leikata, hakemusten suhteen ei toimita millään muullakaan tavalla eikä oikeudella ole vielä toimintalinjaa asian käsittelyn suhteen. Lain onnistumisesta tai vaikutuksista ei annettu arvioita.

1. Jos korkovaatimus 1.6.2013 tai sen jälkeen tehdyissä alle 2 000 euron luotoissa on enemmän kuin viitekorko lisättynä 50 % kantajaa pyydetään korjaamaan vaatimuksensa. Mikäli kantaja ei korjaa vaatimustaan, asia annetaan tiedoksi ja tämän jälkeen asia siirtyy notaarille ratkaistavaksi siitä riippumatta onko haasteeseen vastattu vai ei.

Luoton todellista vuosikorkoa laskettaessa otetaan huomioon luoton korko sekä luoton johdosta perittävät muut luottokustannukset. Luottokustannuksia ovat mm. lainan käsittelykulut, järjestelypalkkio, toimitusmaksu, ilmoituskulut, päättämismaksut ja vakuusmaksut. Korkokaton myötä käyttöön on tullut uusia instrumentteja, mm. vertaislainat. Näissä on kyse siitä, että yritys ilmoittaa toimivansa lainojen välittäjänä yksityisten lainanantajien ja -ottajien välillä ja että lainasuhde syntyy näiden yksityisten henkilöiden välille. Näiden osalta on omaksuttu linja, että niihin sovelletaan kuluttajansuojalakia ja saatavien perinnästä annetun lain kuluttajaperintää koskevia säännöksiä. Tämä tarkoittaa, että myös näihin lainoihin sovelletaan korkokattoa. Mikäli korkovaatimus on yli 50 % + viitekorko eikä kantaja täydennä tältä osin vaatimustaan, asia siirretään notaarille. Ennen notaarille siirtoa asia laitetaan tiedoksiantoon. Myönnetyn lainan ollessa vähintään 2.000 euroa, emme leikkaa lainan korkoja.

2. Asioissa noudatetaan yhtenäistä linjaa, ohjeistuksena toimii Oulun käräjäoikeuden ohje summaaristen asioiden käsittelyyn. Uusien hakemusinstrumenttien ilmaantumisen myötä asioista keskustellaan yhteisesti, ja päätetään ratkaisulinjasta. Jokainen ratkaisija luonnollisesti toimii oman itsenäisen harkintavaltansa puitteissa.

3. Korkoa leikataan pakottavan lainsäädännön sallimaan määrään, lainsäädännön perusteella.

4. Muunmuassa Kuluttajansuojalain 7 luvun 17 a1, 7 luvun 6 § 1 momentti ja sitä koskevat esityöt, 1 luvun 5 §(vertaislainat), Korkolain 4 § 1 ja 2, Korkolain 12 §, saatavien perinnästä annetun lain kuluttajaperintäsäännökset, Helsingin hovioikeus 2012:15, Itä-Suomen hovioikeus 6.5.2014 nro 296 (hyvän perintätavan vastaisuus).

5. Aikaisemmin hylättiin myös yli 50 % korot vaikka po oli yli 2000 e.

6. Perintäkulujen enimmäismääriin kiinnitetään huomiota saatavien perinnästä annetun lain enimmäismäärien mukaisesti.

7. Pikavippilain vaikutuksia tai onnistumista en lähde arvioimaan. Näkemykseni mukaan hakemukset ovat muuttuneet siltä osin, että velkojat lainaa myöntäessään myöntävät lainan 2.000,00 euron suuruisena, riippumatta todellisen nostetun määrän suuruudesta. Oikeuskäytäntö asiassa on muutostilassa, kuten esimerkiksi Trustbuddy tapaus ilmentää.